

[1950'lere doğru Türkiye'de kentler -2] Kentlerin yakın geçmişine panoramik yaklaşım

Bu yazı dizisi, başka bir teknoloji ve başka bir bireysel ve toplumsal ilişkilerin söz konusu olabileceği kentsel gelecek üzerine önermeler geliştirmek veya olası senaryoların gündelik yaşama çevirisi (tercümesi) üzerine düşünmeyi amaçlıyor.

Akın Atauz

27/11/2021

aatauz@yahoo.com

Türkiye'deki kentlerin son üç çeyrek yüzyılda geçirdiği değişimlere topluca bakarak bu değişimin doğrultusu, anlamı ve bu anlamdan türetebileceğimiz sorular, basit çıkarımlar ve yorumlar ile geleceğe doğru kestirimler (elbette ki “planlama” demiyorum) üzerine giderek daha ayrıntılı olamaya başlayacak düşünceler geliştirmenin yararlı olabileceğini [geçen yazıda](#) biraz ele almıştık.

Ama bunu nasıl yapacağız?

Bu yazı, biraz bu gerçekten uçsuz-bucaksız diyebileceğimiz kadar kapsamlı bu alana nasıl yaklaşacağımız ve bunun kendisine özgü sınırlılıklarını ve olanaklarını açıklamaya çalışacak. Ele alış biçimi ya da yaklaşımı diyebileceğimiz bu yazıdan sonra içerikle (yani kentlerde olup bitenlerin hem genel hem de ayrıntılı gelişmeler) tartışmayı sürdüreceğiz.,

Yöntem yerine

Ampirik bir alan araştırmasına ve istatistiki verilere dayanarak değil, daha çok yine ampirik, ama sadece kişisel gözlemlere ve deneyimlere dayanarak, bir anlamda bilimsel çalışma öncesi sayılabilecek bir aşamada, kentlerdeki değişimin toplam halini anlamaya çalışmak çabası diyebileceğimiz bir dizi yazıyla, iklim krizinin birçok alanda giderek sınırlamayı, darlaştırmayı ve dönüştürmeyi gerektirebilecek yeni dünyasında, başka bir teknoloji ve başka bir bireysel ve toplumsal ilişkilerin söz konusu olabileceği kentsel gelecek üzerine önermeler geliştirmek veya olası senaryoların gündelik yaşama çevirisi (tercümesi) üzerine düşünmek amaçlanıyor.

Geleceği, krizle birlikte sıfır noktasından kurmak gibi özcü bir tutumla değil de bir tarihi perspektif içinde düşünebilmek ve irdelenebileceğimiz öngörülerini buna göre formüle edebilmek, bu tür bir kentsel evrim/ dönüşüm düşünebilmek için, önce basit bir-kaç soruyu yanıtlamamız gerekiyor. Bunlar öncelikle,

- Hangi kent?
- Nasıl bir dönemleştirmeyeyle?
- Hangi kentsel öğelere/ arazi kullanışlarına göre?

soruları olabilir.

Hangi kent denildiğinde de belki kentleri kabaca,

- Büyük kentler/ metropoller,
- Kentler,
- Kasabalar veya küçük kentler

biçiminde bir sınıflama yapabiliriz. **II. Dünya Savaşı** (ya da Berlin'in düşmesi)

sonrasında Türkiye'deki büyük kentler sadece **İstanbul, Ankara ve İzmir** olarak

düşünülebilir. Kentler kategorisi de yine çok sıkı bir nüfus sınırı belirlemeden, **Bursa, İzmit, Adana, Trabzon, Samsun, Antep ve Diyarbakır** kentleri olarak düşünülebilir.

Diğerini de "küçük kentler" kategorisinde düşünebiliriz. Bu yazılarda dikkate alınacak olan kentler, sadece "büyük kentler"/ metropoller olacaktır. Nüfus artışlarıyla birlikte, diğer kentler de hızla benzer bir gelişme örüntüsü içinde büyüdüler ve geliştiler. Bu nedenle "büyük kentlerin evrimi/ öyküsü" belirli bir ölçülülük çerçevesinde, Türkiye'deki bütün kentlerin "jenerik öyküsü" olarak düşünülebilir.

Kentlerdeki tarihsel gelişimin izinde

Kentlerdeki değişime bakacağımız dönemleri de kabaca:

- İkinci Dünya Savaşı (II. DS) sonrası "geç modernite" (1945-1980) ve
- Neo-liberal (ya da "post-modern") dönem (1980- ...)

olarak ikiye ayırabiliriz.

Büyük kentlerin geç modernite ve post-modern dönemlerindeki değişimlerine genel olarak (daha çok mekânsal düzenekleri dikkate alınarak)

- kentin büyüklüğü, yoğunluğu ve yoğunluk dağılımı ve makro-formu,
- konut ve konutların oluşturduğu dokular (mahalleler),
- ulaşım ve diğer altyapı sistemleri,
- kent merkezleri ve ticaret,
- üretim (küçük mal ve hizmet üretimi ile sanayi üretimleri),
- eğitim kuruluşları örgütlenmesi ve konumlanması,
- din ve inançla ilgili kurumlar ve konumlanması,
- sağlık örgütlenişi ve konumlanması,
- parklar ve spor alanları, dinlenme yerleri,
- afetler ve beklenmedik doğa olayları,
- kentteki ekolojik veriler, kirlenmeler, enerji ve teknoloji kullanımı, atık üretimi

gibi öğeler/ kentsel örüntüler ve arazi kullanımları dikkate alınarak, literatürden ve gözlemlerden yararlanılarak betimlenebilir. Görüldüğü gibi, kentin toplumsal ve kültürel özellikleri ve kimlikleriyle ilgili öğeler yukarıdaki listede yer almıyor. Ancak bunların da ayrıca eklenmesi gerekir.

Tartışmanın çok genel, betimleyici ve böylesi bir çalışma için oldukça kaba hatlı bir analiz olacağı açıktır. Asıl önemsenmesi gereken, kent toplumlarını bu tartışmaya çağırırken, bu ilgi çerçevesi içinde kentlerin geleceğinin en önemli belirleyici aktörü olabilmesi, etkinliklerin ve eylemliliklerin içinde yer almayı arzu etmesi ile iklim krizi, sonuçları ve kentin geleceği/ demokrasinin varlığı gibi konular arasındaki örüntünün duyarlılıkla ele alınmasıdır.

Dolayısıyla çok boyutlu ve teknik nitelikleri olan bir konulardaki politika/ strateji geliştirme çabasının konuyu kabalaştırmadan ve vülgarize etmeden, anlaşılabilir ve çok boyutlu/ kapsamlı ama gerçekçi bir biçimde ortaya konulması ve sağlam bir kamuoyu desteğiyle güç kazanması arayışındaki dikkati önemsemek gerekecektir.

Akın Ataüz